

Kansanvalta tuli kuntiin sata vuotta sitten

ALIO

Sami Suodenjoki

Satavuotista itsenäisyyttä juhliivilta suomalaisilta on jäänyt lähes huomaamatta, että kuluva vuosi on myös paikallisen kansanvallan merkkivuosi. Marraskuussa 2017 tulee täyteen sata vuotta siitä, kun Suomen eduskunta säätäi uudet kunnallislait. Nämä lait toivat myös kunta-vaaleissa käyttöön yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä miehille että naisille.

Vuoden 1917 kunnallislait olivat pitkän kamppailun tulos. Ennen lakien säätämistä kunnallista päätöksentekoa sävytti ”rahavalta”, sillä äänioikeus oli vain kuntaverojen maksajilla, jotka äänestivät veroäyriensä mukaan porrastetulla äänimäärällä. Vähävaraisilta äänioikeus puuttui

kokonaan, samoin kaikilta miehensä edusmiehisyyden alaisilta naisilta.

Kuntien demokratiavaje nousi Suomessa julkiseen keskusteluun 1900-luvun alussa. Polemiikkia vilkastutti vuoden 1906 eduskuntaudistus, jonka myötä toteutui yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus eduskunta-vaaleissa.

Uuden eduskunnan odotettiin nopeasti laajentavan äänioikeutta myös kuntavaaleissa, mutta lakiuudistus jumiutui riiteltyyn ja eduskunnan hajoitukseen. Näin Suomi poikkesi eurooppalaisesta valtavirrasta, jossa paikallishallintoa demokratisoitiin nopeammin kuin kansanedustuslaitosta.

Kun kunnallislait lopulta vahvistettiin marraskuussa 1917, merkitsivät ne paitsi demokratian myös edustuksellisuuden läpimurtoa, sillä lait tekivät valtuustojärjestelmästä pakollisen kaikissa Suomen kunnissa. Aiemmin valtuuston pe-

1917

KUNNALLISLAIT.

Vuoden 1917 kunnallislait antoivat lopullisen hahmon nykyiselle kuntien itsehallintomallille, jossa demokratia toteutuu edustuksellisuuden kautta. Tämä malli nauttii suomalaisten vahvaa luottamusta, jota eivät horjuta edes viimeaikaiset Kittilän kunnallishallinnon epäselvyydet.

rustamista oli edellytetty vain kaupungeilta. Maalaiskunnissa päätöksiä puolestaan oli tehty kuntakokouksissa, joihin kaikki veroja maksavat kuntalaiset saattoivat osallistua.

Valtuuston perustaminen oli toki ollut mahdollista myös maalaiskunnissa jo vuoden 1865 kunnallisasetuksen nojalla. Valtuustojärjestelmään siirtyi kuitenkin vain pieni vähemmistö kunnista, sillä kuntalaiset pelkäsivät valtuuston lisäävän kunnan menoja. Moni arveli valtuuston perustamisen myös vieraannuttavan kuntalaisia paikallisista asioista, koska heiltä katoaisi mahdollisuus käyttää itse ääntään kuntakokouksissa.

Valtuustojen kannattajat puolestaan vakuuttivat, että uusi järjestelmä järkiperaisempi paikallista päätöksentekoa. Heidän mukaansa valtuustot myös edustaisivat kuntien syrjäkyläläisiä paremmin kuin kuntakokoukset, joiden osantajat tulivat lähinnä kirkonkylältä.

Epäluulo valtuustojärjestelmää kohtaan haihtui monessa kunnassa valtuuston perustamisen jälkeen. Vaalijärjestelmän epäkohtia valtuustojen asettaminen ei kuitenkaan korjannut. Paitsi että vanha lainsäädäntö jätti enemmistön kuntalaisista vaille äänioikeutta, se myös esti naisten asettamisen kunnanvaltuuteiksi. Loimaalla tosin valittiin kansakoulunopettaja **Miina Penttilä** valtuustoon vuonna 1915, mikä herätti lehdistössä innostusta, kunnes valinta huomattiin laittomaksi.

Vasta vuoden 1917 kunnallislait antoivat lopullisen hahmon nykyiselle kuntien itsehallintomallille, jossa demokratia toteutuu edustuksellisuuden kautta. Tämä malli nauttii suomalaisten vahvaa luottamusta, jota eivät horjuta edes viimeaikaiset Kittilän kunnallishallinnon epäselvyydet.

Kunnallisen demokratian satavuotisen historian olisi suotavaa pysyä myös sote- ja

maakuntaudistuksen valmistelijoiden mielessä. Kansalaisia on vaikea vakuuttaa uudistuksen hyödyistä, jos heidän demokraattiset vaikutusmahdollisuutensa paikallisten palvelujen järjestämiseen heikkenevät.

Toisaalta satojen pienten kuntien vahvaan autonomiaan nojaava suomalainen malli on vain yksi paikallisen itsehallinnon malli muiden joukossa. Monissa maissa kansalaiset valitsevat demokraattisesti edustajiaan maakunnan kokoiisiin tai isompiinkin alueellisiin itsehallintoelimiin.

Uuden portaan lisääminen paikalliseen itsehallintoon on kuitenkin riski, sillä se tuskin lisää asukkaiden kiinnostusta osallistua alueensa vallankäyttöön. Paikallinen demokratia ei vahvistu maakuntavaaleilla, joiden äänestysprosentti jää kuntavaalejakin alemmaksi tai jotka heikentävät entisestään kuntavaalien vetovoimaa.

Kirjoittaja on tutkijatohtori Tampereen yliopistossa.